

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**СТРАТЕГІЇ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ
ПІДПРИЄМСТВ**

(на матеріалах ТОВ «Аутомотів Електрик Україна»)

Студента 2 курсу денної форми
навчання спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
спеціалізації «Державні фінанси»

Куцик
Максим
Степанович

Науковий керівник:
д.е.н., професор

Чорновол
Алла
Олегівна

Завідувач кафедри:
д.е.н., професор

Чорновол
Алла
Олегівна

Чернівці 2023

ЗМІСТ

	ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	6
	1.1. Економічна сутність, причини наслідки банкрутства підприємств	6
	1.2. Інституційні аспекти регулювання банкрутства підприємств в Україні	12
	1.3. Зарубіжний досвід формування моделі регулювання банкрутства підприємств	15
	Висновки до розділу 1.	20
РОЗДІЛ 2.	МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АУТОМОТІВ ЕЛЕКТРИК УКРАЇНА» ЗА 2019-2021 РОКИ	21
	2.1. Характеристика основних показників діяльності підприємства	21
	2.2. Аналіз бізнес-середовища діяльності підприємств	26
	2.3 Аналіз результативності регулювання процесів банкрутства підприємства	32
	Висновки до розділу 2.	35
РОЗДІЛ 3.	ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	36
	3.1. Антикризіві заходи державного регулювання діяльності підприємств	36
	3.2. Моделювання процесів банкрутства підприємств України	42
	3.3. Напрями удосконалення механізму запобігання банкрутству підприємств України	48
	Висновки до розділу 3.	53
	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	55
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
	ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Економічна система України, після отримання незалежності, переживала постійні кризові процеси. Ці явища були викликані як деструктивним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів на її функціонування, так і циклічністю розвитку ринкової економіки, яка характеризується періодичним виникненням економічних криз. Незважаючи на те, що ці кризи мають різну природу виникнення, форми прояву та наслідки, їх об'єднує зростання кількості неплатоспроможних підприємств і, відповідно, збанкрутілих. Банкрутство підприємств призводить до зменшення виробництва товарів і послуг, спаду ВВП та збільшення імпорту; скорочення робочих місць та зростання безробіття; зменшення податкових надходжень до бюджету. Таким чином, створення ефективного механізму запобігання банкрутству підприємств у системі державного антикризового регулювання сприятиме підвищенню ефективності національної економіки в умовах постіндустріального економічного розвитку.

Проблематика державного антикризового регулювання вивчалася в роботах вітчизняних учених, таких як Я. Белінська, В. Гейця, Я. Жаліла, О. Задої, О. Маковоз, А. Мельник, А. Олешко, М. Савченко, В. Хаустова, а також зарубіжних – К. Балдіна, Е. Бейлі, С. Дьянкова, Д. Дж. Елліотта, К. МакЛиш, Н. Мицкіх, О. Харта, Е. Чжан, А. Шлейфера. Певні аспекти банкрутства підприємств розглядали вітчизняні науковці, такі як Н. Возіянова, О. Гук, Д. Долбнева, І. Епіфанова, Ю. Ількова, Н. Носань та Є. Руденко. Зокрема, серед зарубіжних дослідників можна відзначити праці Б. Беккера, С. Гілсона, Л. Клаппера та С. Классенс.

Паралельно з цим, у вчених акцентується увага на теоретичних і практичних аспектах антикризового макроекономічного регулювання, в той час як дослідження проблеми запобігання банкрутству підприємств, що є складовою державного антикризового регулювання, вимагає комплексного підходу. Це включає в себе проведення оцінки ефективності заходів щодо запобігання банкрутству підприємств в Україні, подальше визначення напрямків в рамках

державного антикризового регулювання економіки, вдосконалення нормативно-правового інструментарію та розроблення моделі державного регулювання банкрутства підприємств в Україні, враховуючи умови постіндустріального економічного розвитку і кризовий стан економіки. Також важливим є удосконалення організаційно-економічного механізму запобігання банкрутству підприємств в Україні, що становить складову системи державного антикризового регулювання вітчизняної економіки. Низький рівень розробленості зазначених аспектів та актуальність цієї проблематики спрочинили вибір теми для випускної кваліфікаційної роботи, визначення її мети, завдань і логіки проведення дослідження.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад і надання практичних рекомендацій щодо запобігання банкрутству підприємств в системі антикризового регулювання економіки України.

Об'єкт дослідження є сукупність економічних відносин, що виникають в процесі антикризового регулювання економіки України.

Предмет дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади запобігання банкрутству підприємств в системі антикризового регулювання економіки України.

Методи дослідження. Під час написання випускної кваліфікаційної роботи були використані фундаментальні положення економічної теорії та теорії державного регулювання економіки. В процесі дослідження були використані наступні методи: абстрактнологічний метод; методи наукового абстрагування, аналогії, аналізу та синтезу, індукції та дедукції; порівняльно-історичний метод; методи систематизації та узагальнення; методи спостереження, вимірювання та порівняння; методи системного підходу, аналізу та синтезу, індукції та дедукції; статистичні методи; методи групування та порівняння; методи логічного узагальнення.

Інформаційну базу дослідження формують наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, у яких висвітлено проблематику дослідження;

нормативноправові акти України та зарубіжних країн у сфері регулювання банкрутства, статистичні дані Вищого господарського суду України, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України та Державної фіскальної служби України, а також статистичні дані Світового банку та фінансові показники ТОВ «Аутомотів Елекрив Україна».

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає у комплексному дослідженні ролі фінансових результатів діяльності ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» протягом 2019-2021 рр., досліджено сутність, причини та наслідки банкрутства підприємств, висвітлені пропозиції щодо запобігання банкрутству підприємств в системі антикризового управління.

Публікації. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи відображені у збірнику тез доповідей студентської Інтернет-конференції «Фінансово-економічний розвиток регіонів: виклики воєнного стану та поствоєнні перспективи».

Обсяг та структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить – 64 сторінки, основний зміст роботи викладено на 57 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ БАНКРУТСТВУ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Економічна сутність, причини та наслідки банкрутства підприємств.

Банкрутство представляє собою один з ключових механізмів розвинутої ринкової економіки, й його ефективність є важливою для підтримки функціонування такої економічної системи. В Україні цей механізм був впроваджений після тривалого періоду адміністративно-командного управління, коли банкрутство підприємств не існувало, оскільки в умовах командно-адміністративної системи господарювання вважалося неможливим. Тому виникло винятково негативне ставлення до цього явища в початковий період незалежності України.

У перші роки незалежності економічна ситуація в Україні лише погіршувалася, спричиняючи кризу неплатежів, що негативно впливало на фінансову стійкість підприємств, приводячи їх до утворення збитків і, в кінцевому підсумку, до банкрутства. У період перехідної економіки виявилось неможливим фінансове оздоровлення великої кількості збиткових підприємств, як виявила практика. Навіть приватизація, яка мала забезпечити реструктуризацію таких підприємств і вийти з кризового стану, не виявилася ефективною. Ця ситуація також була ускладнена негативними особливостями, обумовленими функціонуванням українських підприємств упродовж попередніх десятиліть, включаючи тривалий період централізованого планування та розподілу ресурсів, порушення системи господарських зв'язків і значний вплив великих підприємств в економіці тощо.

Отже, у другій половині 1990-х років та на початку 2000-х років підходження до банкрутства в Україні було неоднозначним. З одного боку, вже в

той час розуміли, що процес банкрутства видаляє з економічного обігу неплатоспроможні підприємства, діяльність яких не може продовжуватися, а з іншого боку, банкрутство підприємства мало трагічний вплив на його власників, працівників та бізнес-партнерів. При цьому банкрутство також ставало проблемою для держави, яка втрачала платників податків, що негативно впливало на її фінансові можливості та виконання покладених на неї функцій [16, с. 28]. Крім того, це ставало загрозою фінансово-економічній безпеці держави [13, с. 20], а банкрутство суб'єктів господарських відносин, таких як банківські установи, загрожувало стабільності фінансової сфери [15, с. 98]. Також враховувалося, що введення широкої системи банкрутства в таких умовах може призвести до дезорганізації всієї економічної системи.

З розвитком ринкових відносин та інтеграцією національної економіки в світове господарство ставлення до банкрутства змінилося. Тепер його розглядали як один з основних механізмів регулювання економіки, через який здійснюється вирішення вимог кредиторів і відновлення платоспроможності боржника. Це забезпечує встановлення найбільш ефективного режиму управління виробничими ресурсами на рівні окремих суб'єктів господарювання та належне функціонування економічної системи в цілому [14, с. 164].

У розвинених країнах банкрутство виконує різні функції, сприяючи ефективному функціонуванню ринкового механізму. Зокрема, воно виступає інструментом оздоровлення підприємств з економічним потенціалом для подальшої діяльності через застосування реорганізаційних процедур. Також у деяких країнах банкрутство використовується для фінансового оздоровлення державних підприємств через їхню приватизацію, а також як механізм припинення діяльності нежиттєздатних та неперспективних підприємств через ліквідаційні процедури.

У розвинених країнах інститут банкрутства пройшов тривалий розвиток та вирішення питань неплатоспроможності боржників характеризується комплексним підходом, що враховує:

- пріоритет інтересів суспільства над інтересами окремих кредиторів чи боржників;
- збалансований захист інтересів кредиторів, боржника, робітників та інших зацікавлених осіб;
- захист, збереження та забезпечення підвищення вартості активів боржника в процедурах банкрутства;
- орієнтація на реабілітацію підприємства боржника для збереження робочих місць і захисту інвестицій;
- використання процедур реорганізації і ліквідації як для юридичних, так і фізичних осіб.

Вивчення економічної сутності банкрутства, як ключового явища в ринковій економіці та об'єкта антикризового державного регулювання, вимагає чіткого визначення понять, пов'язаних із ним, таких як «банкрутство», «неплатоспроможність» та «неспроможність». Економічні та фінансові словники широко розглядають платоспроможність загалом, описуючи її як "здатність особи чи організації вчасно і повністю виконувати свої фінансові зобов'язання". У випадку підприємств, платоспроможність визначається як їхня "здатність своєчасно та повністю розраховуватися за грошовими зобов'язаннями".

В зарубіжних джерелах виділяють два підходи до визначення неспроможності: "cash-flow insolvency" (неспроможність на основі грошових потоків), що вказує на нездатність виплатити борги під час звичайної господарської діяльності, та "balance-sheet insolvency" (неспроможність на основі балансових звітів), яка вказує на нездатність виплатити борги через перевищення суми зобов'язань над сукупними активами.

У вітчизняній економічній науковій літературі існує значна кількість визначень терміну "банкрутство", які відрізняються за складністю та деталізацією (див. Таблицю 1.1.).

Підходи до визначення поняття «банкрутство» в Україні

Автор	Визначення поняття «банкрутство»
1	2
Є. Андрущак [4, с. 30]	Банкрутство – це визнане судовими органами незадовільне господарське становище фізичної чи юридичної особи, ознакою якого є припинення розрахунків за зобов'язаннями через нестачу активів у ліквідній формі.
М. Берест [17, с. 70]	Банкрутство – це визнана судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання та продовжувати підприємницьку діяльність унаслідок її економічної неефективності, що є негативним наслідком кризи, призводить до порушення фінансових відносин і ставить під загрозу подальше існування підприємства.
Н. Возіянова [33, с. 5]	Банкрутство – це міра економічної і юридичної відповідальності за стан, що характеризується перевищенням заборгованості над вартістю майна боржника, яке встановлюється відповідно до законодавства.
Г. Ляшенко [118, с. 105]	Банкрутство в умовах ринкової економіки – наслідок незадовільного управління підприємством, нехтування впливу різноманітних факторів мікросередовища і макросередовища, а тому його правомірно розглядати як плату за економічну свободу у виборі напряму господарської діяльності, ринків збуту, у ціноутворенні, найму робочої сили.
В. Петренко, М. Лосева, Є. Ревтюк [187, с. 200]	Банкрутство – це плата за свободу вибору системою менеджменту підприємства стратегії і тактики його поведінки на ринку, розплата за управлінські помилки у стратегічному плануванні, хибні цілі і прийняті для їх досягнення рішення, наслідком чого повинно бути невідворотне включення механізму фінансового банкрутства – розорення боржника кредиторами.
В. Мартиненко [123, с. 9]	Банкрутство - припинення судовим рішенням господарської діяльності суб'єкта підприємництва в результаті нездатності задовольнити в установленій строк визнані ним (або визнані судом правомірними) вимоги кредиторів і виконати обов'язки перед бюджетом у зв'язку з перевищенням зобов'язань боржника над вартістю його майна, якщо застосування санації, проведення якої ухвалено арбітражним судом, не дало позитивних результатів.
І. Пашинська [186, с. 193]	Категорія «банкрутство» є багатоаспектним механізмом, теоретичні критерії якого знаходяться на межі економічної та юридичної наук. Економічний зміст банкрутства характеризується причинно-наслідковим зв'язком факторів настання неплатоспроможності підприємства, починаючи з відповідного стану господарської діяльності, за якого сума зобов'язань суб'єкта господарювання перевищує обсяг його майна, що є причиною відсутності ресурсів погашення заборгованості та обумовлює спричинення й активізацію процесу формування збитків й упущеної вигоди у контрагентів. Правовий зміст банкрутства окреслюється процесуальним порядком вирішення питань зазначеної сфери, основне значення якого полягає у правовому регулюванні повноважень та взаємовідносин суб'єктів вказаної сфери, обов'язкове застосування ряду судових заходів, у межах яких проводиться процесуальне визнання боржника банкрутом, та притягнення його до юридичної відповідальності, за наявності відповідних підстав.

Погоджуючись із визначеннями банкрутства, запропонованими вітчизняними науковцями, вважаємо за доцільне використовувати диференціацію термінів "неспроможність" та "банкрутство" підприємства і подавати їх у певному ієрархічному зв'язку. Таким чином, на наш погляд, ці терміни характеризують глибину кризового стану підприємства, вони не є абсолютно ідентичними за змістом та повинні бути розглянуті наступним чином:

Неплатоспроможність - це відсутність можливості суб'єкта господарювання виконувати грошові зобов'язання перед кредиторами своєчасно та в повному обсязі.

Неспроможність - це тривала неплатоспроможність суб'єкта господарювання, внаслідок якої загальна сума його заборгованості перевищує вартість активів.

Банкрутство - це стан, який господарський суд визнає як неспроможність суб'єкта господарювання у зв'язку з неможливістю або недоцільністю подальшого здійснення його господарської діяльності.

Отже, неплатоспроможність та неспроможність, що відображають ефективність господарської діяльності підприємства, є економічними поняттями, в той час як банкрутство – це економіко-правова категорія. Юридична складова ґрунтується на судових процедурах визнання підприємства неспроможним за критеріями неплатоспроможності та неоплатності, а економічна складова базується на визначенні фінансових показників неефективності його діяльності.

При глибокому аналізі проблеми банкрутства підприємств в економічній літературі виникає необхідність уточнення використання понять, що визначають умови його виникнення. Виникає плутанина між такими термінами, як фактори, передумови та причини кризового стану та банкрутства підприємств, що потребує чіткого уточнення та систематизації.

З наших розглядів випливає, що факторами є внутрішні та зовнішні умови функціонування підприємства, які визначають умови його діяльності та впливають на фінансово-економічний стан. Під впливом цих факторів виникають

передумови кризового стану, що представляють собою попередні умови та джерело виникнення кризового стану підприємства.

Причинами банкрутства є обставини, що породжуються факторами негативного впливу на діяльність підприємства та спричиняють подальше поглиблення кризового стану. Ці причини виникають внаслідок посилення дії негативних факторів, які стають преобладаючими над позитивними [14].

Щодо причин банкрутства підприємств, обумовлених негативною дією внутрішніх факторів, можна віднести такі: помилки керівництва та фахівців структурних підрозділів у керуванні підприємством; відсутність економічної стратегії та концепції розвитку на майбутнє; високий рівень витрат на виробництво, що призводить до високої собівартості продукції; нестача оборотних засобів для підтримання виробничої діяльності, низька їх оборотність та інші.

Дослідження сутності банкрутства як об'єкту антикризового державного регулювання передбачає визначення видів банкрутства. Важливою є систематизація видів банкрутства підприємств з погляду державного антикризового регулювання для більш ефективного вирішення цієї проблеми. Серед видів банкрутства, які найбільше значущі з економічної точки зору, можна виділити банкрутство бізнесу (наслідок неефективного управління), банкрутство власника (викликане нестачею інвестиційних ресурсів, не пов'язане з ефективністю управління) та банкрутство виробництва (зумовлене випуском неконкурентоспроможної продукції через нестачу інвестиційних ресурсів та неефективне управління).

З точки зору вирішення проблеми неплатоспроможності боржника в судовому розгляді важливою вважається класифікація видів банкрутства, така як реальне банкрутство, технічне банкрутство та кримінальне банкрутство (неправомірне заволодіння власністю підприємства).

1.2. Інституційні аспекти регулювання банкрутства підприємств в Україні

Дослідження аспектів інституційного регулювання для запобігання банкрутству підприємств у системі державного антикризового регулювання можна логічно розділити на два рівні: макроекономічний та мікроекономічний. Серед ключових аспектів інституційного регулювання, що визначаються, зокрема, нормативно-правовим забезпеченням у рамках антикризового державного регулювання та складом суб'єктів, які здійснюють такий вплив.

Подивимося на особливості інституційного регулювання запобігання банкрутству підприємств на макроекономічному рівні, базуючись на вказаних аспектах. Оскільки державне антикризове регулювання запобігання банкрутству підприємств є частиною антикризового регулювання національної економіки та розглядається як створення сприятливого зовнішнього середовища для функціонування підприємств шляхом упередження, недопущення та мінімізації негативних наслідків кризових явищ, дослідження особливостей нормативно-правового регулювання в цій сфері передбачає в першу чергу аналіз антикризових програм і планів, розгляд яких в ролі інструментів антикризового регулювання.

Етапи розвитку нормативно-правового забезпечення антикризового регулювання економіки взаємодіють із етапами кризового функціонування економіки України та відповідають періодам дії конкретних законодавчих документів, які розроблялися та впроваджувалися з метою подолання кризових явищ в економіці країни.

Один з елементів інституційного забезпечення запобігання банкрутству підприємств у рамках системи державного антикризового регулювання — це визначення суб'єктів. На макроекономічному рівні, частину суб'єктів, що складає підсистему антикризового регулювання, представляють органи державної влади. Ці органи не лише здійснюють регулювання національної економіки, а й відповідають за антикризове регулювання та впровадження антикризової політики в країні.

Деякі вчені включають до складу суб'єктів державного антикризового регулювання також великі корпорації, які мають вплив на економічну ситуацію країни, а також міжнародні фінансові організації. Хоча ми згодні з необхідністю врахування участі міжнародних фінансових організацій, вважаємо, що великі корпорації, взаємодіючи з національними господарствами, впливають на їх розвиток, але не можуть бути визнані суб'єктами державного антикризового регулювання, оскільки їхні цілі не передбачають здійснення подібного впливу.

Співпраця з Міжнародним валютним фондом має велике значення для стабілізації фінансової системи та запобігання кризам. Це відкриває можливість отримання фінансування від інших міжнародних фінансових організацій, таких як Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку.

Впровадження Кодексу України з процедур банкрутства призвело до стандартизації нормативно-правової бази, приводячи її у відповідність до світових стандартів. Зокрема, це означило: упрощення порядку відкриття провадження у справі про банкрутство, зняття обмеження щодо суми боргу; скасування граничного терміну подання заяви кредитором після публікації про відкриття провадження; скорочення термінів розгляду справи про банкрутство до 170 календарних днів; розширення повноважень суду, що розглядає справу про банкрутство; надання права комітету кредиторів чи іншим кредиторам самостійно скликати збори, погоджувати продаж майна боржника в процедурах ліквідації та санації, а забезпеченому кредитору - продаж майна, яке є предметом застави; суттєве обмеження прав керівництва боржника при введенні процедури розпорядження майном; удосконалення механізму продажу активів; додання солідарної (сумісної) відповідальності керівництва боржника до субсидіарної (додаткової) відповідальності бенефіціарних власників боржника; збільшення термінів щодо невизнання угод, які є невігідними для боржника або кредиторів; скасування мирової угоди як одного з видів процедур банкрутства; скасування можливості проведення спрощеної процедури банкрутства самим боржником.

Незважаючи на можливості санації у справі про банкрутство, важливим недоліком є втрата можливості управління керівництвом боржника, оскільки функції управління передаються керуючому санацією. Іншими судовими процедурами, які можуть бути використані відносно неплатоспроможного боржника, є розпорядження майном та ліквідація. Процедура розпорядження майном включає нагляд та контроль за управлінням майном підприємства-боржника, а також проведення аналізу його фінансового стану з метою збереження та ефективного використання майнових активів боржника. Результатом цієї процедури є визначення наступної, яка може бути використана відносно неплатоспроможного боржника – санації або ліквідації.

Процедура ліквідації застосовується у випадку визнання боржника неплатоспроможним і передбачає припинення його повноважень, проведення ліквідації протягом 12 місяців (здійснення продажу майна банкрута та виплата кредиторам згідно з встановленою черговістю). Таким чином, існують дві основні процедури, спрямовані на відновлення платоспроможності боржника: санація до початку судового розгляду справи про банкрутство і санація під час такого розгляду.

Оцінюючи інституційне регулювання банкрутства підприємств в Україні, з точки зору його спрямованості на формування механізму запобігання банкрутству, важливо відзначити, що реалізація антикризових програм протягом різних років не мала позитивного впливу на розвиток кризових явищ в економіці, що не створювало сприятливих умов для функціонування підприємств в Україні. Аналіз нормативно-правового забезпечення запобігання банкрутству підприємств підтверджує, що протягом усього періоду функціонування інституту банкрутства в Україні держава переважно переслідувала мікроекономічні цілі, і регулювання в даній сфері не сприяло відновленню платоспроможності боржника в рамках процедур банкрутства.

1.3. Зарубіжний досвід формування моделі регулювання банкрутства підприємств

Для ефективного вирішення проблеми запобігання банкрутству підприємств в Україні ключовим є визначення моделі державного регулювання банкрутства та формулювання пропозицій щодо її адаптації до сучасних економічних умов, оскільки країна переживає постіндустріальний економічний розвиток, а також стикається з кризовими викликами, що посилюються через карантинні обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19.

Світовий досвід підтверджує, що в умовах кризи державне антикризове регулювання повинно супроводжуватися реформуванням системи державного регулювання банкрутства, спрямованого на запобігання масовим банкрутствам підприємств та пом'якшення наслідків кризи.

Функціональна підсистема запобігання банкрутству підприємств на мікрорівні передбачає визначення законодавчої моделі системи державного регулювання цих відносин. У той час як С. Галкін висловлює певні сумніви щодо створення "ідеальної" моделі банкрутства боржника, аргументуючи, що вона знаходиться десь посередині між традицією і анахронізмом, науковці вказують на перевагу продебіторського спрямування законодавства про банкрутство в більшості країн Європейського Союзу.

Наприклад, протягом останніх 15-20 років багато країн Європейського Союзу переглянули свої національні законодавства в галузі банкрутства, здійснюючи перехід від ліквідаційних процедур до реорганізаційних. Це реформування спрямоване на відновлення бізнесу боржників, навіть у традиційно прокредиторських країнах, таких як Великобританія та Німеччина, де внесені зміни в законодавство підтримують більш продебіторське спрямування.

З погляду розвитку сучасних систем державного регулювання банкрутства, більшість дослідників висловлює переконання в необхідності застосування більш широкого підходу до класифікації, що передбачає виділення трьох основних моделей, враховуючи цілі законодавства:

Перша модель, відома як континентальна або продебіторська, є основою для французького та сучасного німецького законодавства про банкрутство. Завдяки створеним механізмам ця модель перш за все спрямована на захист інтересів неплатоспроможного боржника.

Друга модель, англо-саксонська або прокредиторська, застосовується, наприклад, в англійському законодавстві про банкрутство. Вона використовує механізми розподілу майна боржника між кредиторами, сприяючи в першу чергу задоволенню вимог кредитних установ.

Третя модель, нейтральна, що прийнята переважно в американському та російському банкрутному законодавстві, спрямована на ефективне використання та розподіл, з максимально можливим збереженням діяльності підприємства.

Вивчення зарубіжного досвіду формування моделі державного регулювання банкрутства підприємств на основі цих ознак передбачає аналіз особливостей законодавчого регулювання цієї сфери в таких країнах, як Великобританія, Німеччина, Франція, США та Росія. Проведений огляд національних законодавств в сфері регулювання банкрутства у США, Великобританії, Франції, Німеччині та Росії виявив наступні їхні особливості [14]:

Кількість чинних законодавчих актів, які регулюють відносини в даній сфері, включаючи основні та пов'язані з ними, різняться залежно від країни. У США відносини в цій області визначаються дев'ятьма окремими розділами Кодексу США. Французька система регулювання неплатоспроможності відрізняється великою кількістю норм, які посилаються на інші законодавчі акти, і це призводить до схожості із вітчизняним нормативно-правовим регулюванням, особливо у Франції. В Німеччині відносини, пов'язані з неплатоспроможністю, докладно регулюються німецьким законодавством, але кількість відповідних актів невелика.

Головною метою інституту банкрутства у кожній з обговорюваних автором країн є досягнення макроекономічних цілей, таких як забезпечення економічної стабільності та ефективності функціонування економіки (як у США та Великобританії), або відновлення економіки (у Німеччині та Росії). В німецькому

законодавстві, крім макроекономічних цілей, також враховано мікроекономічну раціональність суб'єктів господарювання, тоді як французьке законодавство формулює більш широкі цілі інституту банкрутства, такі як забезпечення соціальної стабільності в країні через збереження існуючих підприємств та робочих місць [13]. Український інститут банкрутства, навпаки, спрямований виключно на досягнення мікроекономічних цілей, не враховуючи їх взаємозв'язку з ефективними антикризовими заходами для оздоровлення економіки України.

Економічний зміст банкрутства визначається двома основними критеріями: неоплатністю (відомою як "балансова або абсолютна неплатоспроможність") та неплатоспроможністю (відомою як "короткострокова або практична неплатоспроможність") [8]. Це відрізняється від вітчизняного законодавства, де використовується лише критерій неплатоспроможності. У різних країнах законодавець використовує або один із цих критеріїв, або обидва разом, як підставу для розпочатку справи про банкрутство відносно неспроможного боржника. Важливо відзначити, що основною тенденцією у законодавстві більшості розвинених країн, таких як США, Німеччина, Великобританія, Франція та інші, є спрощення умов порушення справи про банкрутство, завдяки більш широкому використанню критерію неоплатності, що більше вказує на макроекономічні цілі законодавства про банкрутство. Критерій неоплатності може використовуватися як єдиний підстава для ініціювання процесу банкрутства боржника (Франція, Канада), бути додатковим критерієм поряд із критерієм неплатоспроможності (Німеччина, Австрія) або бути рівнозначним до критерію неплатоспроможності (Великобританія). Визначення моменту відкриття справи про банкрутство відносно неспроможного боржника може відрізнитися в різних країнах, використовуючи різні критерії або їх поєднання. Крім того, в національних законодавствах кожної країни кожен із цих критеріїв має конкретні порогові значення в грошовому вираженні та терміни їх невиконання [9]. У діючому законодавстві України не визначені мінімальні розміри заборгованості для початку справи про банкрутство, а також не встановлені терміни заборгованості.

Розглядаючи питання щодо того, хто може стати суб'єктом у справі про банкрутство та які види процедур можуть застосовуватися до неспроможного боржника, важливо враховувати різноманітність суб'єктів-боржників та типів процедур у різних країнах. Незалежно від особливостей законодавства, фізичні та юридичні особи, а в деяких країнах, таких як Німеччина, товариства, які не є юридичними особами, або незареєстровані компанії, як у Великобританії, можуть бути суб'єктами провадження у справі про банкрутство. Кредитори та боржники мають право подавати заяву, ініціювати її може суд у деяких країнах (Франція, Великобританія), а також уповноважені органи. Крім того, колишні чи теперішні працівники підприємства-боржника, які мають вимоги до виплати вихідної допомоги чи заробітної плати, можуть ініціювати процедуру. Щодо типів процедур, найбільш прогресивним вважається законодавство США, де передбачені спеціальні процедури для окремих категорій боржників, таких як муніципалітети або родинні фермерські господарства. Законодавство США також надає широкі можливості для реорганізаційних процедур з відновлення платоспроможності боржника, що відрізняється від інших країн, де переважає кількість ліквідаційних процедур порівняно з реорганізаційними [35].

Отже, на підставі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки щодо основних характеристик моделей державного регулювання банкрутства:

Країни, які віддавали перевагу прокредиторському спрямуванню державного регулювання банкрутства, мають вищий відсоток визнаних банкрутами підприємств. Проте, існують винятки, такі як США, Бельгія та Франція, які, маючи прокредиторське спрямування, також мають високий рівень банкрутства. Аналогічно, країни з продебіторським спрямуванням можуть мати низький відсоток банкрутства, наприклад, Польща, Росія, Південна Корея, Гонконг та Японія.

Рівень відсотка підприємств, що визнані банкрутами, не є конкретним показником ефективності моделі державного регулювання банкрутства.

Оцінка ефективності моделі державного регулювання банкрутства варто здійснювати на основі як окремих показників Індексу "Вирішення

неплатоспроможності" Доповіді "Ведення бізнесу", так і загального рейтингу країни.

З урахуванням вищезазначеного важливо визначити тип державного регулювання банкрутства в Україні та оцінити його ефективність. Особливості нормативно-правового регулювання банкрутства в Україні на різних етапах розвитку становлять основу для подальшого визначення моделі державного регулювання банкрутства в Україні. Досвід інших країн, таких як США, Великобританія, Франція, Німеччина та Росія, може слугувати джерелом рекомендацій щодо вибору моделі державного регулювання банкрутства в Україні, враховуючи умови постіндустріального економічного розвитку та кризові процеси в економіці України.

Висновок полягає в тому, що в Україні застосування банкрутства в основному розглядається як засіб для вирішення проблеми повернення заборгованості боржника. Однак його ефективність у вирішенні широкого спектру завдань, таких як забезпечення повернення заборгованості та збереження функціонуючих підприємств та робочих місць в рамках процедур банкрутства, залишається на низькому рівні.

Отже, оцінка моделей державного регулювання банкрутства підприємств в Україні за період 1999-2019 рр. (яка включає помірно продебіторську та прокредиторську моделі) підтверджує низьку ефективність їх функціонування. Ураховуючи важливість збереження підприємства як єдиної бізнес-одиниці в умовах процедур банкрутства при постіндустріальному економічному розвитку та кризі економіки України, зокрема через пандемію COVID-19, стає виразною необхідність впровадження в Україні продебіторської моделі державного регулювання банкрутства підприємств.

Висновки до розділу 1.

На основі проведеного аналізу термінології в галузі банкрутства підприємств визначено, що поняття "банкрутство підприємства" пов'язане з "неплатоспроможністю" та "неспроможністю" підприємства, які вказують на етапи розвитку кризи внаслідок погіршення фінансово-економічного стану та призводять до банкрутства. Означено визначення цих ознак фінансово-економічної кризи підприємства.

Порівнюючи теоретичні підходи до умов, за яких підприємства потрапляють у кризовий стан та оголошуються банкрутами, виокремлено поняття "фактори впливу на фінансово-економічний стан", "передумови кризового стану" та "причини банкрутства" підприємства. Визначено специфічні та загальні причини банкрутства підприємств в Україні, а також види банкрутства підприємств для запобігання його виникненню в системі державного антикризового регулювання.

На основі вивчення наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених визначено сутність державного регулювання банкрутства підприємств як частини державного антикризового регулювання економіки. Це визначено як процес впливу органів державного управління на запобігання та мінімізацію негативного впливу кризових явищ на соціально-економічну систему, спрямований на створення умов для відновлення платоспроможності підприємств або припинення їх функціонування через судові процедури банкрутства.

Досліджено особливості нормативно-правового забезпечення державного антикризового регулювання у період 1992-2020 рр. та суб'єктів, які його реалізують на макроекономічному рівні в системі запобігання банкрутству підприємств. Це дало змогу сформулювати організаційно-економічний механізм запобігання банкрутству підприємств на рівні вказаної підсистеми.

РОЗДІЛ 2

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТЗОВ «АУТОМОТІВ ЕЛЕКТРИК УКРАЇНА» ЗА 2019-2021 РОКИ

2.1. Характеристика основних показників діяльності підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Аутомотів електрик Україна» є юридичною особою приватного права. Товариство створене шляхом заснування на підставі рішення загальних зборів Учасників (одноосібного учасника), що оформлено протоколом від 15.04.2016 р.

Товариство має цивільну правоздатність та дієздатність відповідно до встановленої мети та предмету його діяльності та обсягу зобов'язань що можуть бути взяті на себе Товариством відповідно до Статуту та чинного законодавства України.

Товариство є юридичною особою, що має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в установах банків, круглу печатку Товариства, штампи і бланки зі своєю назвою, фірмове найменування і товарний знак, емблему, логотип, які реєструються у встановленому порядку, захищаються законодавством про інтелектуальну власність.

Товариство має право від свого імені володіти, користуватися і розпоряджатися власним майном, відповідно до його призначення та предмету діяльності, а також укладати угоди, набувати, орендувати і відчужувати майно, бути позивачем та відповідачем у суді.

Одноосібним Учасником Товариства є: «PRETLL KABELKONFEKTION» GMBH («Преттль Кабельконфекціон» Гмбх), - юридична особа, що створена та діє згідно законодавства Федеративної Республіки Німеччина.

Місцезнаходження Товариства: 58023, вулиця Руська, будинок 248, місто Чернівці, Україна.

Метою Товариства є здійснення виробничої (завод), науково-дослідної, торговельної та іншої комерційної діяльності, діяльності щодо надання послуг,

робіт та товарів а також іншої господарської діяльності з метою одержаній прибутку та задоволення інших потреб Учасників Товариства

Для досягнення зазначеної мені Товариство може здійснювати наступні види господарської діяльності: виробництво електричного й електронного устаткування для автотранспортних засобів; виробництво інших видів електронних і електричних проводів і кабелів; виробництво електромонтажних пристроїв; виробництво іншого електричного устаткування; надання в оренду інших машин, устаткування та товарів. н. в. і. у.; неспеціалізована оптова торгівля; складське господарство; надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна; діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах; технічні випробування та дослідження; дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук; ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення. Товариство може здійснювати будь-які інші види господарської діяльності, які не заборонено чинним законодавством України.

Оцінка стану і динаміки оборотних коштів, а також показників оборотності дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів підприємства, а також з'ясувати, у що вкладаються власні оборотні кошти підприємства з метою оцінки локального надлишку чи нестачі окремих видів оборотних коштів (Таблиця 2.1).

Дані табл. 2.1. показують збільшення майна ТОВ «Аутомобілів Електрик Україна» за 2021 рік на 42789 тис. грн. порівняно з 2019 роком, та на 21721 тис. грн. порівняно з 2020 роком. Це збільшення у 2021 році відбулося за рахунок: зменшення вартості необоротних активів на 1970 тис. грн. порівняно з 2020 роком; збільшення вартості оборотних активів на 23691 тис. грн. у порівнянні з 2020 роком.

Таблиця 2.1.

Оцінка складу, структури та динаміки активів ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» за 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення			
	Сума , тис. грн.	% до підсумк у	Сума , тис. грн.	% до підсумк у	Сума , тис. грн.	% до підсумк у	2019-2021		2019-2020	
							Абсо- лютне	Структурне , %	Абсо- лютне	Структурне , %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Необоротні активи	4693	16,32	5022	10,08	3052	4,27	-1641	-12,05	-1970	-5,81
1.1. Нематеріальні активи	505	1,76	433	0,87	385	0,55	-120	-1,21	-48	-0,32
1.2. Незавершені капітальні інвестиції	230	0,80	101	0,20	67	0,09	-163	-0,71	-34	-0,11
1.3. Основні засоби	3958	13,76	4488	9,01	2600	3,63	-1358	-10,13	-1888	-5,38
2. Оборотні активи	24061	83,68	44800	89,92	68491	95,73	44430	12,05	23691	5,81
2.1. Запаси	5238	18,22	13736	27,57	11687	16,34	6449	-1,88	-2049	-11,23
2.2. Дебіторська заборгованість та кошти в розрахунках	6953	24,18	7523	15,10	23746	33,19	16793	9,01	16223	18,09
2.3. Інша поточна дебіторська заборгованість	3237	11,26	2352	4,72	2676	3,74	-561	-7,52	324	-0,98
2.4. Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.5. Гроші та їх еквіваленти	8632	30,02	21189	42,53	30315	42,37	21683	12,35	9126	-0,16
2.6. Інші оборотні активи	1	0,00	-	-	67	0,09	66	0,09	67	0,09
3. Активи	28754	100,00	49822	100,00	71543	100,0	42789	X	21721	X

Результати структурного аналізу показали зменшення питомої ваги необоротних активів на 12,05% та на 5,81% порівняно з 2019 та 2020 роками, в тому числі зменшення основних засобів на 10,13% та 5,38% і, відповідно, збільшення частки оборотних активів ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» за 2021 рік на 12,05% порівняно з 2019 роком, та збільшення в загальній вартості майна підприємства на 5,81% в порівнянні з 2020 роком.

Щодо питомої частки оборотних активів у загальній вартості майна розглянутого підприємства, відомо, що на кінець 2019, 2020 та 2021 років ці

активи складали 83,68%, 89,92% та 95,73% відповідно. На кінець 2021 року виявлено зменшення загальної вартості оборотних активів на 9 981 тис. грн. або 14,5%, до 58 644 тис. грн. Головна причина цього скорочення пов'язана із зниженням вартості грошових коштів та їх еквівалентів на 12 886 тис. грн. або 86,8% порівняно з кінцем 2020 р. Серед всіх складових оборотних активів підприємства найбільший приріст вартості спостерігається у запасах, збільшившись на 10 704 тис. грн. або 60,8%. При цьому вартість всіх елементів запасів також зросла: сировини, матеріалів та інших аналогічних цінностей - на 9 507 тис. грн., готової продукції - на 943 тис. грн., незавершеного виробництва - на 254 тис. грн. Ці зміни вказують на зменшення ліквідності оборотних коштів підприємства.

Дані таблиць свідчать про підвищену оборотність оборотних активів підприємства та скорочення тривалості операційного і фінансового циклів, що свідчить про активізацію використання цих активів. Однак рентабельність оборотних активів підприємства зменшилася. Зниження рентабельності оборотних активів обумовлене зменшенням чистого прибутку підприємства при збільшенні середньорічної вартості оборотних активів.

Серед основних проблем у формуванні та використанні оборотних коштів підприємства слід відзначити: скорочення вартості цих коштів за результатами 2020 року; зниження вартості груп оборотних активів високої ліквідності та зростання низьколіквідних активів; зменшення рентабельності цих активів. Найвагомішу частку у вартості оборотних активів ТОВ "Аутомотів Електрик Україна" складає дебіторська заборгованість - 42,3% у 2019 році та грошові кошти та їх еквіваленти - 47,3% у 2020 році та 44,2% у 2021 році, що пояснюється особливістю діяльності досліджуваного підприємства.

Графічно структуру оборотних активів ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» за 2019-2020 роки наведемо на рис. 2.1-2.2.

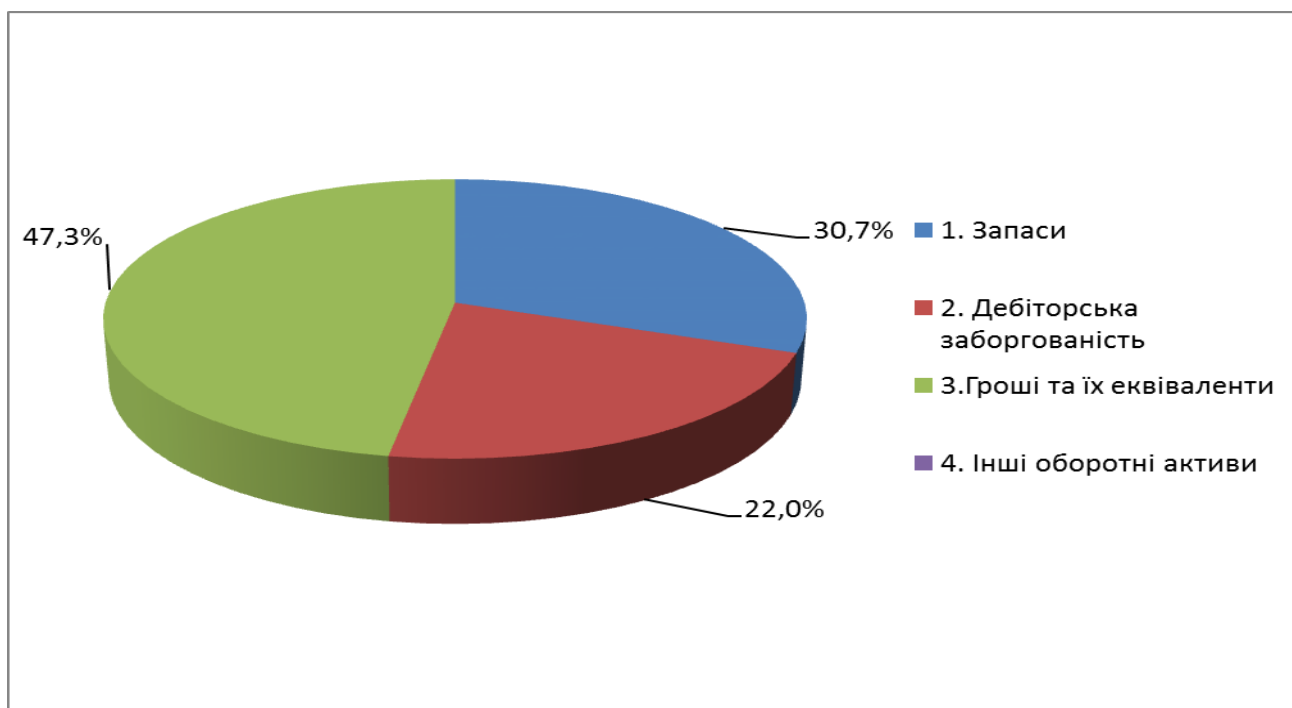

Рис. 2.1. Структури оборотних активів ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» за 2019 р., %

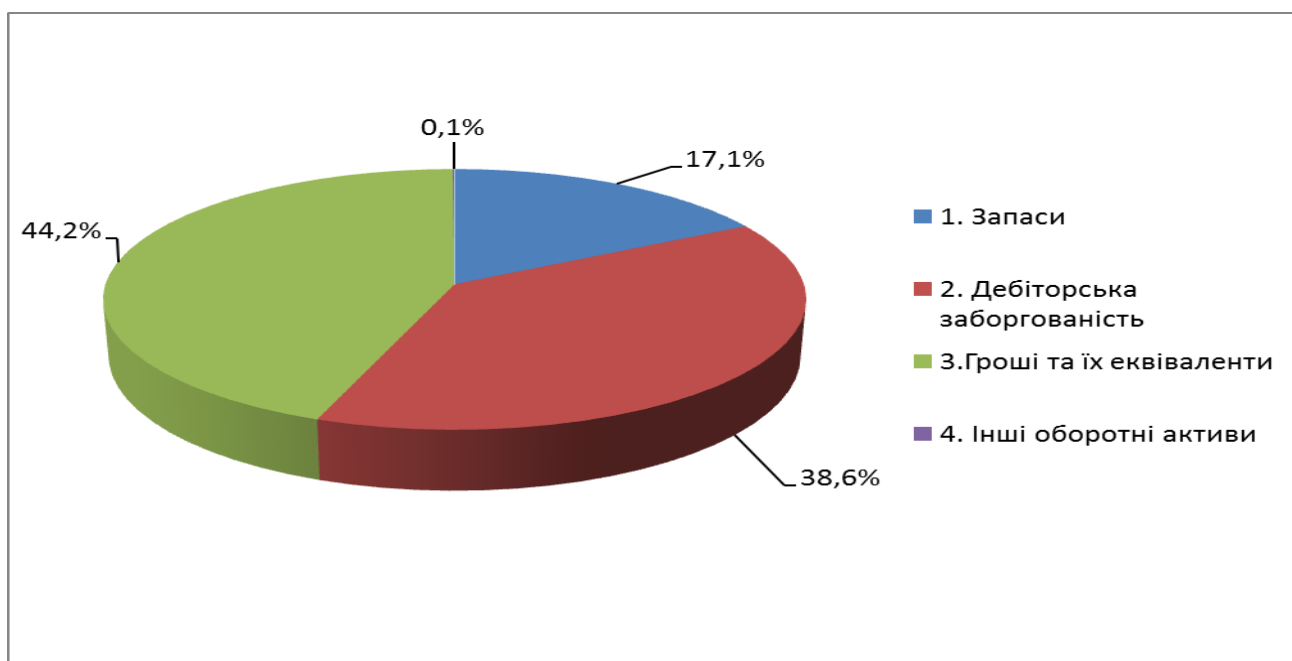

Рис. 2.4. Структури оборотних активів ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» за 2020 р., %

На сучасному етапі розвитку набуває важливості якість управління активами, зокрема оборотними, оскільки вона визначає платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. Оборотні кошти різногалузевих підприємств є значущою частиною їхніх активів, тому раціональне та ефективне їх

використання має велике економічне значення. Для оцінки управлінської ефективності оборотних активів застосовують конкретні показники, а для їх покращення – конкретні заходи.

Оцінка ефективності використання оборотних активів на заключному етапі аналізу базується на показниках рентабельності та оборотності (тривалості обороту). Дані свідчать про підвищення ділової активності ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» у 2021 році в порівнянні з 2019 роком, вказуючи на зростання коефіцієнтів оборотності оборотних активів, оборотності запасів та оборотності дебіторської заборгованості на 3,24; 0,71 та 13,60 оборотів відповідно.

Крім того, спостерігається збільшення коефіцієнтів оборотності оборотних активів та оборотності запасів у 2021 році порівняно з 2020 роком на 0,65 та 2,49 обороти відповідно. Одночасно відбувається позитивне скорочення періоду одного обороту обігових активів на 4,9 дні та запасів на 1,3 дні.

Незважаючи на те, що такі зміни можна пояснити значним збільшенням середньої вартості оборотних активів та запасів за період 2019-2021 роки, а також за 2020-2021 роки, досліджуване підприємство, незважаючи на свою прибутковість, виявляє деякі тенденції до зниження показників рентабельності. Керівництву підприємства слід звернути увагу на це та зробити відповідні висновки, оскільки рентабельність є інформативнішим показником, ніж просто рівень прибутку, відображаючи відношення отриманого результату до використаних ресурсів. Такі показники рентабельності є важливими для визначення інвестиційної, цінової та виробничої політики підприємства.

2.2. Аналіз бізнес-середовища діяльності підприємств

Ефективність превентивного антикризового регулювання визначає стан бізнес-середовища, в якому діють підприємства. Бізнес-середовище формується під впливом різноманітних факторів, таких як макроекономічні умови, доступ до факторів виробництва, рівень державного регулювання, адміністративні бар'єри, умови оподаткування, передбачуваність контролюючих органів, а також стан

неформальних інститутів. Бізнес-середовище, в якому підприємства функціонують, має бути об'єктом уважного спостереження з боку державних органів, і оцінка його сприятливості є важливим критерієм при прийнятті рішень щодо економічних та інституціональних реформ.

Оцінка стану бізнес-середовища проводиться на основі різних джерел інформації, таких як офіційні дані державних статистичних органів, оцінка витрат, що виникають у суб'єктів господарювання через недосконалість ділового клімату, а також суб'єктивна оцінка підприємців та/або експертів щодо якості окремих компонентів ділового середовища та ринкових інститутів. Отримані кількісні та якісні дані становлять основу для розуміння стану бізнес-середовища в конкретному регіоні чи країні. Зважаючи на обсяг інформації, необхідної для об'єктивного оцінювання сприятливості бізнес-середовища, та враховуючи трудомісткість його збору, яка не є можливою та доцільною в рамках даного дослідження, автор пропонує провести таку оцінку на основі міжнародних рейтингів та показників бізнес-демографії. Загалом, існує велика кількість міжнародних рейтингів, які дозволяють оцінити як бізнес-клімат в країні загалом, так і окремі його сфери. Важливість такого оцінювання пояснюється тим, що від стану бізнес-середовища напряму залежить інвестиційний клімат та рівень привабливості країни для інвесторів, що в свою чергу впливає на діяльність підприємств.

Враховуючи різноманітні рейтинги, важливо обрати ті, які дозволяють оцінити сприятливість бізнес-середовища, охоплюючи показники, методика оцінювання яких базується на вказаних джерелах інформації, про що було вже зазначено вище. Також, важливо оцінити різні сфери бізнес-середовища протягом періоду, що максимально відповідає розглядуваному періоду.

Оскільки оцінка ділового клімату в основному ґрунтується на результатах опитувань респондентів, вона має певний рівень суб'єктивності, оскільки залежить від складу, розміру та інших параметрів статистичної вибірки. Оцінка стану бізнес-середовища на основі офіційних даних державних статистичних органів може бути більш об'єктивною. Враховуючи, що сприятливість бізнес-

середовища впливає на процеси створення нових підприємств та припинення функціонування тих, що не можуть подальше існувати, статистичні показники бізнес-демографії можуть служити додатковими показниками оцінки. Ці показники відображають процеси створення нових підприємств, їх розвиток чи занепад, які прямо залежать від сприятливості бізнес-середовища, що формується під впливом економічної ситуації в країні.

Бізнес-середовище визначає, наскільки вигідні умови для бізнесу, і це в свою чергу впливає на рівень витрат, ефективність та конкурентоспроможність підприємств. Все це, у кінцевому підсумку, впливає на фінансово-економічний стан підприємств та визначає ймовірність їх банкрутства.

Проте важливо відзначити, що незважаючи на переваги, даному рейтингу притаманні певні недоліки, такі як значний проміжок часу між досліджуваним періодом та оприлюдненням звіту. Крім того, не всі аспекти ділового середовища вимірюються, що унеможливорює повне відображення його загального стану. Суб'єктивність результатів, оцінка виключно в бізнес-центрах досліджуваних країн, та неможливість оцінки регуляторного середовища для індивідуальних підприємців також є серйозними обмеженнями.

Ці недоліки ведуть до потенційних помилок у визначенні сприятливості бізнес-середовища, зокрема, у сферах державного регулювання підприємницької діяльності та позиції країни у рейтингу. Також слід зазначити відсутність в методиці оцінювання макроекономічних показників, які враховували б загальноекономічну ситуацію в країні.

Міжнародні рейтинги конкурентоспроможності стають засобами оцінки стану бізнес-середовища. Один із таких авторитетних рейтингів - Рейтинг глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, базується на Індексі глобальної конкурентоспроможності, що розраховується для понад 139 країн світу. Рейтинг враховує 12 складових, які групуються в залежності від типу економіки країни, та визначає загальний рейтинг.

З точки зору цілей даного дослідження важливо розглянути ті аспекти Індексу глобальної конкурентоспроможності, які мають найбільший вплив на

функціонування підприємств та можуть визначати їхню неплатоспроможність і призводити до банкрутства. На нашу думку, серед таких аспектів в групі основних факторів важливі "Інститути", "Інфраструктура" та "Макроекономічна стабільність"; в групі факторів, що підвищують ефективність – "Розвиненість фінансового ринку", "Здатність впроваджувати нові технології" та "Розмір ринку"; в групі факторів інновацій – "Інновації".

З цього переліку факторів, автор виділив ті, які мають важливий вплив на реалізацію антикризового державного регулювання банкрутства підприємств, зокрема, "Інститути", "Інфраструктура", "Макроекономічна стабільність" та "Розвиненість фінансового ринку". Проблеми інституційного характеру негативно впливають на доступ до товарного ринку через нерівність умов конкуренції для різних суб'єктів господарювання, а розвиненість фінансового ринку визначає доступ до фінансових ресурсів, що впливає на "Розвиненість бізнесу".

Навіть при певному покращенні показників, таких як "Інститути" та "Ефективність ринку товарів", загальний рівень України залишається низьким серед країн з економікою, орієнтованою на ефективність. Динаміка цих індексів призвела до загального погіршення показника "Розвиненість бізнесу", який вказує на сприятливість бізнес-середовища.

Додатковою інформацією для оцінки ефективності регулювання економічної діяльності можуть бути показники Світового рейтингу конкурентоспроможності IMD, методологія якого подібна до методології Всесвітнього економічного форуму. Рейтинг враховує 20 основних факторів конкурентоспроможності, об'єднаних в чотири групи, та базується на офіційній статистиці міжнародних організацій та даних опитувань керівників підприємств.

Проте, відмінна динаміка значень деяких показників Рейтингу, зокрема «Ефективність бізнесу» та «Економічні показники країни», від динаміки показників «Розвиненість бізнесу» та «Макроекономічна стабільність» Рейтингу глобальної конкурентоспроможності, не дозволяє, на нашу думку, розглядати їх як такі, що дають можливість об'єктивно провести оцінювання ефективності державного регулювання економічної діяльності в Україні.

Протягом всього періоду незалежності України відзначалося зростання кількості суб'єктів, зареєстрованих в Єдиної державної реєстраційної та регулюючої служби підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), і це середньорічно складало 4,20%. Максимальний приріст відбувся у 1996 році (на рівні 16,98%), за яким слідувало поступове зменшення цього показника від 10,85% у 1997 році до 2,27% у 2013 році. Найменші значення приросту кількості зареєстрованих суб'єктів в ЄДРПОУ були зафіксовані в період з 2009 по 2013 роки, що можна пояснити впливом світової фінансової кризи на економіку України. Також варто відзначити від'ємні тенденції в 2014-2015 роках, обумовлені значним погіршенням економічної ситуації через конфлікти на сході та анексію частини території.

Від'ємні прирости були відзначені лише у 2011 та 2015 роках, але це може бути пояснено уточненням кількості юридичних осіб в 2012-2014 роках, які були зареєстровані до 2004 року та не здійснили необхідних дій щодо включення в ЄДР. Зазначено, що ЄДРПОУ включає в себе всі форми господарювання, і тому реєстр не в повній мірі відображає зміни у кількості зареєстрованих юридичних осіб, особливо в галузях матеріального та нематеріального виробництва.

Аналіз тенденцій основних показників кількості зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності, що відносяться до великих, середніх та малих підприємств у період з 2000 по 2018 роки, свідчить про періоди, коли загальна кількість зареєстрованих суб'єктів суттєво зменшувалася. Зокрема, спостерігалось зниження у 2011 та 2012 роках, що було викликано фінансово-економічною кризою 2007-2009 років. В цей період показник зменшився на 77,92% та 94,04% порівняно з попереднім періодом. Також відзначалося скорочення у 2016 та 2017 роках через погіршення економічної ситуації внаслідок подій на Сході та анексії територій, проте темпи спаду були меншими, становлячи відповідно 94,49% та 96,76%. Це підтверджує припущення, що використання показників динаміки кількості підприємств, окрім окремих індексів міжнародних рейтингів, може бути обґрунтовано для оцінки стану бізнес-середовища.

Узагальнюючи динаміку зареєстрованих суб'єктів господарювання в Україні в 2012-2018 роках, зауважується поступове збільшення їх кількості протягом 2012-2015 років та невелике зниження в 2016-2017 роках, незважаючи на покращення макроекономічної ситуації в країні. Однак важливо відзначити, що протягом 2012-2016 років спостерігалася тенденція до зменшення питомої ваги підприємств та збільшення питомої ваги фізичних осіб-підприємців серед загальної кількості суб'єктів господарювання. Важливо врахувати, що показники динаміки реєстрації суб'єктів господарювання безпосередньо залежать від кількості зареєстрованих та припинених діяльність суб'єктів, і відсутність відкритого доступу до цих даних ускладнює повний аналіз цих показників.

Зменшення кількості суб'єктів господарювання, які не припинили своєї діяльності в 2011-2012 роках, як у сфері підприємств, так і серед фізичних осіб-підприємців, пояснюється значним спадом у створенні нових суб'єктів господарювання та збільшенням кількості підприємств, які припинили свою діяльність протягом цього періоду, особливо в 2009 році, що є результатом фінансово-економічної кризи 2008-2009 років.

Аналіз динаміки показників кількості зареєстрованих суб'єктів господарювання не надає можливості об'єктивно оцінити кількість суб'єктів, які фактично здійснюють господарську діяльність. З цією метою, вважаємо за важливе провести аналіз динаміки показників статистики бізнес-демографії (індикатори бізнес-демографії).

З урахуванням розмірів країн для порівняльного аналізу динаміки загальної кількості активних підприємств в Україні та країнах Євросоюзу та Великобританії, ми розрахували їх кількість на 10,000 осіб наявного населення.

Отже, оцінка результативності превентивного державного регулювання банкрутства підприємств на основі показників міжнародних рейтингів та бізнес-демографії, таких як "Кредитування", "Оподаткування" та "Міжнародна торгівля", "Макроекономічна стабільність" та "Розвиненість фінансового ринку", а також частка активних підприємств, вказує на те, що результативність запобігання банкрутству підприємств в Україні залишається на низькому рівні.

2.3. Аналіз результативності регулювання процесів банкрутства підприємства

Аналітичні дослідження процесів банкрутства в економіці України, проведені вітчизняними науковцями, зазвичай фокусувалися або на окремих показниках банкрутства підприємств, або аналіз проводився для конкретних часових проміжків. Дослідження, такі як ті, проведені І. Епіфановою, І. Нескородєвим та О. Тереванесовою, П. Брінєм та А. Бондаренком, О. Кравченком, фокусувались на окремих аспектах банкрутства вітчизняних підприємств, а їх аналіз статистичних показників базувався на обмеженому переліку індикаторів.

Ураховуючи фрагментарність проведених досліджень, вважаємо за належне здійснити комплексний аналіз динаміки та структури показників банкрутства підприємств протягом всього періоду функціонування інституту банкрутства в Україні. Почати аналіз динаміки та структури банкрутства вітчизняних підприємств слід з визначення загальної кількості суб'єктів господарювання в економіці України та кількості неплатоспроможних підприємств, оскільки очевидно, що кількість проваджень у справах про банкрутство взаємодіє з кількістю зареєстрованих суб'єктів та їх неплатоспроможних підприємств. Оскільки статистичних даних щодо кількості суб'єктів господарювання великого, середнього, малого та мікропідприємництва за 1996-2019 роки немає у відкритому доступі, автор використовує кількість об'єктів ЄДРПОУ підприємств, які понесли збитки внаслідок своєї господарської діяльності, для наближеного аналізу. Оскільки банкрутство підприємств є результатом їхньої збиткової діяльності протягом певного періоду, очевидно, що кількість банкрутств залежить від кількості збиткових підприємств. Проте автор не виявив прямої залежності протягом всього аналізованого періоду, за винятком 1996-2001 років.

У різні періоди можна спостерігати або обернену залежність - при зменшенні відносної ваги збиткових підприємств відбувається збільшення частки підприємств, стосовно яких порушуються справи про банкрутство, або

відсутність взаємозв'язку - від 2013 до 2019 року. Це призводить до припущення, що кількість підприємств, які стають об'єктом справ про банкрутство, залежить не лише від кількості збиткових підприємств в економіці України, хоча це також має значення, але в більшій мірі від особливостей нормативно-правового регулювання державного контролю над процесами банкрутства, що вимагає подальшого вивчення. Щодо динаміки показників господарського судочинства у справах про банкрутство, що порушені, автор не виявив прямої залежності між збільшенням кількості справ про банкрутство та періодами кризового функціонування економіки України, за винятком кризового періоду 1996-1999 років. При цьому відзначено, що кількість поданих заяв про банкрутство та порушених проваджень справ зростає в період очікування кредиторів щодо введення в дію нових законів "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" або безпосередньо після їхнього введення, що підтверджує тезу про значний вплив нормативно-правового регулювання відносин у цій сфері на показники банкрутства підприємств.

Неспіврозмірність законодавства про банкрутство в попередні роки, внутрішні суперечності між окремими положеннями правових актів та різноманітність їх трактування не могли гарантувати стабільності функціонування інституту банкрутства в Україні. Динаміка кількості завершених проваджень у справах про банкрутство в період з 1998 по 2019 рік в Україні проявляла як тенденцію до зростання, так і до зниження під час окремих періодів. При аналізі статистичних даних щодо кількості підприємств, які були визнані банкрутами в іноземних країнах, виявлено, що в основному відсоток таких компаній коливається від 0,2% до 3,0%, і в середньому складає 1,69%.

Хоча узагальнені дані в Україні свідчать про високий рівень підприємств, визнаних банкрутами, порівняльний аналіз показує, що середній показник становить 0,25% від загальної кількості суб'єктів господарювання. Це дозволяє зробити висновок, що ефективність державного регулювання банкрутства підприємств не визначається кількістю підприємств, які оголошуються банкрутами. Підприємство може перебувати у кризовому стані тривалий час,

проте згідно з законодавством, отриманням збитків не вважається підставою для ініціювання кредитором справи про банкрутство; важливою підставою є невиконання грошових зобов'язань.

Очевидно, що постійна збитковість підприємства призводить до зростання боргу перед кредиторами, працівниками, державою, іншими органами стягнення, що стає підставою для ініціації процедур банкрутства. Зменшення кількості справ, завершених провадженням у період з 2003 по 2008 рік та з 2009 по 2017 рік, загалом свідчить про неефективність судового розгляду у справах про банкрутство. Це підтверджується показниками з 2013 по 2017 рік, коли кількість порушених справ про банкрутство значно перевищувала кількість завершених проваджень, і кількість порушених справ збільшувалася в 2013-2014 роках, тоді як кількість завершених проваджень зменшувалася з 2011 року.

Порівняльний аналіз показників реєстрації новостворених підприємств в Україні та країнах Європейського Союзу вказує на низький рівень в Україні, де кількість новостворених підприємств в середньому в 5-6,5 разів менше, ніж у країнах ЄС. Це свідчить про складність процедур реєстрації нових підприємств, чому також вказує рейтинг «Doing Business», де Україна займає 190-те місце в 2020 році за індикатором "Реєстрація підприємств".

У цей період також була помітна низька ефективність розгляду справ про банкрутство, оскільки при високих показниках кількості поданих кредиторами заяв про банкрутство та справ, порушених провадженням, відсоток розглянутих справ про банкрутство залишався дуже низьким, в середньому становлячи 11,49% протягом 2013-2019 років.

Таким чином, аналіз процесів банкрутства підприємств в Україні на основі різних показників вказує на низьку ефективність протидії банкрутству підприємств на рівні функціональної підсистеми державного регулювання банкрутства на мікроекономічному рівні.

Висновки до розділу 2

Визначено, що для об'єктивності оцінки бізнес-середовища використано показники міжнародних рейтингів, таких як "Ведення бізнесу" та "Рейтинг глобальної конкурентоспроможності", а також показники бізнес-демографії, зокрема кількість активних підприємств в економіці України.

Оцінка стану бізнес-середовища, сприятливості для ведення бізнесу та результативності превентивного державного антикризового регулювання проводилася за такими показниками, як "Кредитування", "Оподаткування", та "Міжнародна торгівля" Індексу легкості ведення бізнесу, а також "Макроекономічна стабільність" та "Розвиненість фінансового ринку" Індексу глобальної конкурентоспроможності. З'ясовано, що результативність превентивного державного регулювання в Україні залишається на низькому рівні, що підкреслюється тим, що кількість активних підприємств в Україні значно менша за середнє значення країн ЄС - в 4,74 рази.

Також виявлено, що програми антикризових заходів уряду України, спрямовані на запобігання банкрутству підприємств, переважно мали декларативний характер. Засновуючись на кореляційно-регресійному аналізі, виявлено залежність кількості порушених справ про банкрутство від макроекономічних показників, таких як частка збиткових підприємств, сума отриманих збитків, розмір дебіторської і кредиторської заборгованості. Запропоновано використовувати показник динаміки загальної суми збитків підприємств як індикатор погіршення їх фінансово-економічного стану для моніторингу показників банкрутства підприємств в Україні та своєчасного впровадження антикризових заходів.

Встановлено, що серед процедур банкрутства, які застосовуються до неплатоспроможного боржника, найбільше використовуються ліквідаційні процедури. Це свідчить про відсутність ефективних механізмів відновлення фінансової стабільності підприємств у процесах банкрутства та прагнення кредиторів якнайшвидше повернути заборгованість через недовіру до боржника.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

3.1. Антикризові заходи державного регулювання діяльності підприємств

Створення та впровадження раціональної та науково обґрунтованої системи державного антикризового регулювання на макро- та мікрорівні вимагає урахування позитивного світового досвіду та національних особливостей. Це передбачає необхідність проведення критичного аналізу та оцінки ефективності державного антикризового регулювання економіки.

Першим антикризовим документом, що був ухвалений в Україні, була Програма надзвичайних заходів для стабілізації економіки України та виходу із кризового стану. Мета цієї Програми полягала в нейтралізації негативних наслідків та протидії процесам дестабілізації економіки України, забезпечуючи зростання виробництва, відповідність грошового обігу та товарних оборотів, а також зупинку падіння життєвого рівня населення. Програма визначала ключові пріоритети, пов'язані з регулюванням діяльності підприємств, такі як стимулювання виробництва та налагодження господарських взаємовідносин, державне регулювання та розвиток підприємництва, демонополізація та приватизація власності, створення державного валютного фонду та регулювання зовнішньоекономічної діяльності, грошова реформа, впровадження заходів щодо виконання бюджетів на всіх рівнях, активізація інвестиційної діяльності, інтенсифікація науково-технічної роботи та структурна перебудова економіки України. Проте відсутність досвіду управління ринковою економікою призвела до безсистемного впровадження антикризових заходів, багато з яких не досягли запланованих результатів чи навіть мали негативний вплив.

Особливістю заходів, спрямованих на підвищення ліквідності банківської системи в Україні, було те, що Національний банк обмежився наданням

фінансування банкам та державі, застосовуючи вибіркового підхід до забезпечення ліквідності комерційних банків [2]. З метою підтримки стабільності гривні під час кризи, НБУ обмежив рефінансування для відносно здорових банків. Крім того, через обмежений вторинний ринок українських державних цінних паперів, їх викуп проводився головним чином на первинному ринку.

Важливим інструментом державного антикризового регулювання підприємств для запобігання їх банкрутству є забезпечення доступу до доступних кредитних ресурсів. Таким чином, вимога до банків стосовно надання кредитів підприємствам та домогосподарствам є ключовою у таких періодах. Це ілюструється прикладом Великобританії, де банки, отримуючи фінансову підтримку від держави, укладають з урядом угоду щодо обов'язкових обсягів та видів споживчих та бізнес-кредитів. Також, у Франції для контролю за використанням державної допомоги в банках створено посаду "кредитного омбудсмена", який відповідає за нагляд за використанням державної допомоги та забезпечення рівного доступу підприємств до кредитів [2]. В Україні аналогічних вимог до діяльності банківських установ не існує.

Ще одним важливим напрямком антикризового регулювання економіки є надання державної допомоги. Важливо відзначити, що в українській практиці державного антикризового регулювання відсутній чіткий механізм надання державної допомоги підприємствам, на відміну від країн ЄС, де цей механізм ретельно регламентується положеннями Лісабонського договору, процедурними правилами Ради ЄС та Європейської комісії, а також іншими правилами та регламентами, які забезпечують механізм надання державної допомоги в ЄС.

Трансформація державної підтримки підприємств в Україні пройшла кілька етапів, що визначають особливості її надання:

Перший етап (1991-1999 рр.): У цей період відзначався використанням принципів командно-адміністративної системи господарювання при наданні державної допомоги підприємствам. Пряма бюджетна підтримка підприємств переважала серед видів та напрямів державної допомоги.

Другий етап (2001-2005 рр.): Характеризувався встановленням формальних ознак одержувачів державної підтримки на підставі розробленого механізму підготовки, попереднього розгляду і погодження нормативно-правових актів щодо її надання за участю профільних міністерств.

Третій етап (2005–2010 рр.): Характеризувався масштабним скороченням різних форм державної підтримки без подальшої модернізації механізму її надання на основі міжнародного досвіду.

Четвертий етап (2011-2014 рр.): Була проведена систематизація практики надання підтримки, апробовано критерії надання державної підтримки без прямого або з обмеженим залученням державних ресурсів через використання державних гарантій.

П'ятий етап (2015 р. – по сьогоднішній день): Характеризується створенням механізму державної підтримки підприємств, спрямованого на забезпечення вільної конкуренції та торгівлі. На цьому етапі зросла актуальність державної регіональної інвестиційної допомоги, підтримки досліджень, розробок та інновацій, а також державної підтримки малого та середнього бізнесу [10].

Крім того, було заплановано надання державної допомоги у формі державного кредитування гірничо-металургійного комплексу та підприємств хімічної промисловості. Однак через відсутність коштів у Стабілізаційному фонді, який був визначений як джерело цієї допомоги, цей напрямок залишився нереалізованим [12]. У світовій практиці державне кредитування та пряма фінансова допомога реальному сектору реалізуються в обмін на виконання певних умов, таких як збереження рівня виробництва та робочих місць всередині країни або проведення реструктуризації підприємств [18]. Під час світової фінансової кризи 2008-2009 рр. такий механізм був широко застосований в США та Франції для підтримки важливих галузей, таких як автомобілебудування та літакобудування.

Внаслідок будь-якої економічної кризи безробіття зростає, що потребує заходів для збереження існуючих робочих місць та створення нових, а також підтримки безробітних. У світовому досвіді переважна більшість таких заходів

спрямована на підтримку рівня зайнятості, а не на виплати безробітним. У зв'язку з тим, що в Україні не було переглянуто розмір прожиткового мінімуму протягом більшої частини 2009 року, мінімальний розмір виплати по безробіттю залишався незмінним. Хоча була збільшена адресність виплати допомоги по безробіттю та визначено умови для їх припинення та позбавлення безробітних відповідного статусу, через обмежене фінансування багато заходів, які застосовуються в інших країнах світу, не було впроваджено. Це включає в себе програми страхування від безробіття, домовленості на рівні окремих підприємств між роботодавцями та найманими працівниками щодо тривалості та оплати праці, тимчасових звільнень та інші.

Навпаки від багатьох інших країн, в Україні внески на соціальне страхування не зменшились, а, навпаки, було розширено коло осіб, які їх вносили. Для працюючих пенсіонерів та військовослужбовців внески на соціальне страхування на випадок безробіття були збільшені, а для фізичних осіб-підприємців на спрощеній системі оподаткування внески на пенсійне страхування також збільшено. У кризові періоди допомога малому та середньому бізнесу передбачає, передусім, фінансову підтримку через впровадження та реалізацію відповідних програм кредитування.

Ще одним важливим заходом для допомоги малому та середньому бізнесу є зменшення адміністративних бар'єрів. У цьому напрямку Уряд України ввів тимчасові обмеження державного нагляду (контролю) у господарській діяльності до 31 грудня 2010 року, зокрема, щодо планових перевірок суб'єктів господарювання та запланованих заходів державного нагляду щодо дотримання податкового законодавства. Крім того, розроблено низку законопроектів для спрощення умов ліцензування та зменшення адміністративних бар'єрів.

Підтримка міжнародної торгівлі важлива у рамках антикризового державного регулювання. Для сприяння міжнародній торгівлі застосовуються різні інструменти, такі як укладення угод про зону вільної торгівлі з окремими країнами та державні угоди щодо збільшення обсягів торгівлі та експорту.

Наступним етапом економічного кризового періоду в Україні була економічна криза 2013-2015 років, ініційована торговельними війнами з Росією та неефективною економічною політикою Уряду, спричиненого військовим конфліктом на сході та анексією частин території. Висока економічна та політична нестабільність призвели до зростання попиту на іноземну валюту, спричинивши, разом із зменшенням експорту, значне зниження курсу національної валюти. Великі видатки на оборону та безпеку при обмежених бюджетних доходах змусили переглядати податкове законодавство та бюджет. Навіть за участю МВФ, реформи, які сприяли б середньостроковому економічному зростанню, впроваджувалися повільно. Реальний ВВП впав на 6,8%. Зростання інфляції, високе фіскальне навантаження та фінансові обмеження призвели до падіння внутрішнього попиту на 10,8%. Висока інфляція, погіршення фінансового стану підприємств та замороження соціальних виплат призвели до зменшення реального доходу домогосподарств, що в свою чергу вплинуло на скорочення сукупного платоспроможного попиту та пригнічувало бізнесове середовище. Економічна криза 2014 року не була несподіваною, а, навпаки, багато в чому передбаченою, особливо у зв'язку зі зростаючим негативним зовнішнім впливом. Наслідки світової фінансово-економічної кризи ще раз підкреслили важливість інвестицій для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку. Країни, які змогли зберегти інвестиційну привабливість та уникнути інвестиційного колапсу під час світової кризи, досягли набагато кращих результатів у післякризовому відновленні.

Фінансова підтримка через кредитування є важливим компонентом державного антикризового регулювання для уникнення банкрутства підприємств. Доступність кредитних ресурсів залежить від облікової ставки Національного банку України (НБУ), чия динаміка виявила значні коливання протягом 2011-2016 років, свідчачи про використання НБУ експансіоністської грошово-кредитної політики [17]. У 2014 році фінансово-економічна нестабільність серйозно позначилася на валютному ринку, що змусило значно підвищити облікову ставку з 14% в квітні 2014 року до 30% у березні 2015 року.

Підтримка від НБУ залишалася на високому рівні облікової ставки, і це було обумовлено необхідністю зменшення негативного впливу панічних настроїв на валютному ринку. Однак при такому високому рівні ставки більшість підприємств не могли дозволити собі кредитування. Стратегія високих відсоткових ставок призвела до зниження підприємницької активності, що вплинуло, передусім, на скорочення промислового виробництва та гальмування зростання обсягів ВВП. В наступні роки 2015-2016 відзначилися більш стійким зниженням облікової ставки. Проте, навіть за 14% річних відсотків, вартість кредиту залишалася надто високою для стимулювання підприємництва та мотивації потенційних інвесторів вкладати фінансові ресурси у розвиток економіки, що значно підірвало ефективність антикризових заходів.

Узагальнено, стратегія антикризової політики в Україні на різних етапах її розвитку, від 1991 року до нашого часу, була адаптована до різних розмірів криз та фінансових можливостей країни. Вироблені рішення та заходи, прийняті протягом цього періоду, в основному відповідали світовим стандартам антикризового регулювання, хоча в умовах обмежених фінансових ресурсів для компенсації економічних втрат кризи вони мали свої особливості. Це особливо стосується обмежень, пов'язаних із фінансовою підтримкою економіки загалом та вітчизняних підприємств зокрема в контексті подолання наслідків економічної кризи, що виникла внаслідок пандемії COVID-19, порівняно з іншими країнами світу.

Заходи державного втручання та розміри фінансової підтримки, спрямовані на уникнення масових банкрутств підприємств в країнах ОЕСР, є безпрецедентними за своїми розмірами і вже показали результати. Наприклад, протягом січня-вересня 2020 року кількість заяв про банкрутство корпорацій в середньому зменшилася на 13% порівняно з аналогічним періодом 2019 року.

Однак такий родючий період фінансової підтримки для підприємств у країнах із розвинутою економікою не може тривати безмежно, а для вітчизняних підприємств він недосяжний через обмежені фінансові ресурси України. Таким чином, важливим є перегляд процедур банкрутства підприємств, які визначаються

моделлю державного регулювання в цій області, і виявлення інших інструментів антикризового державного регулювання.

Для своєчасного впровадження антикризових заходів з метою запобігання банкрутству підприємств важливим є визначення показників, які можуть слугувати засобом моніторингу зміни фінансового стану підприємств. Ми вважаємо, що такими показниками можуть бути наступні: частка збиткових підприємств в економіці України, фінансовий результат діяльності підприємств та розмір дебіторської та кредиторської заборгованості.

Загалом, динаміка показника частки підприємств, що отримали збиток від звичайної діяльності до оподаткування, відповідає різним етапам економічної кризи. Проте проведений аналіз взаємозв'язку між кількістю порушених справ про банкрутство підприємств та часткою збиткових підприємств в економіці свідчить про відсутність статистично значущого зв'язку між цими показниками (множинний R – 0,3807; R-квадрат – 0,1449; F-критерій – 3,7234; значущість F – 0,0665).

З аналізу заходів державного антикризового регулювання видно, що з погляду запобігання банкрутству підприємств ключовими є зменшення податкового навантаження, забезпечення доступу до недорогих кредитних ресурсів та надання соціальної підтримки населенню. Для вчасного впровадження антикризових заходів пропонується використовувати інструментарій моніторингу погіршення фінансово-економічного стану підприємств, базуючись на показнику загальної суми збитків, як фінансового результату їхньої діяльності до оподаткування.

3.2. Моделювання процесів банкрутства підприємств України

Процеси банкрутства в економіці України, як і будь-які інші соціально-економічні явища, представляють собою складний конгломерат факторів, на які впливає безліч обставин. Оцінка цих факторів та їх впливу на процеси

банкрутства вітчизняних підприємств є ключовою для розробки ефективних заходів з запобігання банкрутству.

Зазначений підхід, на нашу думку, надає можливість провести комплексний аналіз причин і наслідків банкрутства підприємств через створення економетричної моделі [14]. Навіть при наявності досить глибокого вивчення проблем банкрутства підприємств в економічній літературі в цілому, питання вивчення взаємозв'язку макроекономічних факторів і фінансово-економічних показників підприємств та їхнього банкрутства, за допомогою економетричних моделей, не отримало належного висвітлення.

Хоча окремі дослідження були присвячені вивченню впливу банкрутства підприємств на окремі соціально-економічні показники, такі як безробіття [13], або групі показників, таких як ВВП, темпи росту промислового виробництва, обсяги продажу промислової продукції, податкові надходження та витрати державного бюджету, ці дослідження в основному базувались на економікоматематичних методах для встановлення впливу банкрутства на вказані соціально-економічні показники. Згадані дослідження розглядали вплив соціально-економічних показників на процеси банкрутства [21], включаючи ті, які визначають процеси банкрутства, а також ті, які залежать від банкрутства, такі як індекс промислового виробництва, рівень безробіття, податкові надходження до зведеного бюджету та доходи зведеного бюджету.

Важливим етапом у формуванні моделі під час кореляційно-регресійного аналізу є аналіз проблеми та визначення основних факторів чи елементів системи. Ефективним способом подання взаємозв'язків є використання діаграми циклічної причинності, яка застосовується для аналізу причинно-наслідкових зв'язків та синтезу сценаріїв можливих дій, як у моделюванні складних систем на мікроекономічному рівні, так і на макроекономічному.

Розробка цієї діаграми для вивчення банкрутства як складової економічної системи дозволяє визначити економічні процеси, які його обумовлюють та на які він впливає. У центрі цієї діаграми розташоване банкрутство підприємств, яке

взаємодіє з іншими елементами системи через два типи зв'язків: позитивний (підсилювальний) та негативний (врівноважуючий).

Банкрутство підприємств виступає наслідком взаємодії різних факторів, які можна умовно розділити на фактори прямого та опосередкованого впливу. Фінансовий результат діяльності (прибуток або збиток) є ключовим фактором прямого впливу. Проте між цими елементами системи існує взаємозв'язок, що врівноважує ситуацію (наприклад, збільшення прибутковості зменшує ймовірність банкрутства і навпаки).

Фактори опосередкованого впливу на банкрутство включають такі, які безпосередньо впливають на фінансовий результат, такі як забезпеченість грошовими коштами підприємств, або екзогенні фактори, такі як імпорт та експорт товарів і послуг, доходи населення. Зазначено, що імпорт врівноважує фінансовий результат, а експорт його підсилює. Тобто, збільшення імпорту призводить до зниження прибутковості через конкуренцію на внутрішньому ринку, а експорт навпаки - через розширення ринків збуту - збільшує.

Доходи населення відображають рівень платоспроможного попиту і, таким чином, впливають на фінансовий результат підприємств. Збільшення прибутку підприємств часто спостерігається за наявності доступних джерел грошових коштів, формування яких залежить від монетарної та податкової політики держави. Монетарна політика стимулює підприємства через доступ до "дешевих грошей", що призводить до збільшення капітальних вкладень та прибутку. Податкова політика, зменшуючи податкове навантаження, збільшує власні кошти підприємств і, відповідно, нерозподілений прибуток.

Банкрутство підприємств, яке призводить до низки негативних наслідків, також впливає на економіку, зменшуючи ВВП, збільшуючи безробіття та зменшуючи податкові надходження. Елементи діаграми утворюють "зачароване коло", взаємодіючи між собою та впливаючи на доходи населення, що визначає фінансовий результат підприємств.

Мета кореляційного аналізу на першому етапі полягає в ідентифікації ключових факторів, що впливають на банкрутство підприємств. На другому етапі,

аналізуючи взаємозв'язки, виявляють невідомі причини та оцінюють фактори, які найсильніше впливають, спрогнозовуючи можливі значення результативної ознаки при певних значеннях незалежних змінних.

Визначення причинно-наслідкових зв'язків неплатоспроможності та банкрутства підприємств вимагає аналізу та систематизації найбільш суттєвих факторів [14]. Підприємства, як відкриті системи в умовах ринкової економіки [11], знаходяться у тісному взаємозв'язку з зовнішнім середовищем та піддані його безпосередньому впливу [15]. Таким чином, економічна ситуація в країні визначає умови функціонування підприємств і суттєво впливає на їх фінансово-економічні результати.

Криза в діяльності підприємства, в першу чергу, хоч і не завжди точно відповідає закономірностям економічного розвитку країни взагалі, окремих галузей або інших підприємств, проте певною мірою залежить від них. З іншого боку, підприємство, як первинна ланка національного господарства, визначає безпосереднє виробництво матеріальних благ для споживачів і створює валовий національний продукт. Ефективність їхньої діяльності визначає темпи соціально-економічного розвитку. Таким чином, дослідження зв'язку між соціально-економічною ситуацією в Україні та банкрутством вітчизняних підприємств, на наш погляд, повинно охоплювати два напрями: аналіз впливу макроекономічної ситуації в Україні на процеси банкрутства вітчизняних підприємств і вивчення впливу банкрутства на окремі соціально-економічні показники.

Для побудови моделі, яка описує зв'язок соціально-економічних макропоказників та фінансово-економічних показників діяльності підприємств і процесів банкрутства, слід визначити характеристики за методикою групування та виявити найбільш вагомні фактори для проведення аналізу.

На першому етапі нашого дослідження ми визначили ряд соціально-економічних макропоказників екзогенного впливу на процеси банкрутства підприємств в Україні. Серед них зазначені наступні: загальне податкове навантаження; облікова ставка НБУ; капітальні вкладення; грошові доходи населення; обсяг експорту товарів та послуг; обсяг імпорту товарів та послуг;

основні засоби підприємств; знос основних засобів підприємств; оборотні активи підприємств; грошові кошти підприємств; витрати на виробництво продукції; рентабельність операційної діяльності підприємств; дебіторська та кредиторська заборгованість; загальна сума отриманих збитків; частка підприємств; додаткова змінна *Dummy*, що відображає зміни "режиму".

Введення цієї додаткової змінної обумовлено значним впливом нормативно-правового регулювання даної сфери, як вказує аналіз динаміки показників банкрутства підприємств і ставлення в бізнес-середовищі. Окрім зазначених факторів, важливим є рівень тінізації економіки України, що, на думку автора, впливає як на незалежні змінні, такі як взаємна заборгованість підприємств та рівень їх збитковості, так і на залежну змінну - кількість порушених справ про банкрутство, оскільки пов'язаний із явищем фіктивних банкрутств та банкрутств на замовлення. Ще одним фактором, на думку автора, який може впливати на фінансово-економічні показники діяльності підприємств та їх можливе банкрутство, є використання цифрових технологій.

Згідно з результатами наших досліджень, 40% провідних підприємств, які на даний момент утримують лідерські позиції, ризикують вилученням з ринку, оскільки не планують впроваджувати цифрові технології [2]. Однак відсутність об'єктивного показника, який відображав би рівень цифровізації економіки України, призвела до його відсутності у нашій моделі. Для виявлення численних взаємозв'язків між факторами, які є складними та не можуть бути явно описані формулами чи алгоритмами, ми скористалися кореляційно-регресійним аналізом. Зважаючи на те, що аналізований період відображає зміну "режиму", до моделі було введено додаткову змінну.

Будуючи модель впливу факторів ендогенного та екзогенного характеру на банкрутство підприємств, ми використовували статистичні дані за період 1996-2019 років, ґрунтуючись на автокореляційному аналізі.

Наведені дані підтверджують, що найбільш взаємопов'язані коефіцієнти кореляції спостерігаються між:

"Загальна сума капітальних вкладень, млн. грн." та "Грошові доходи населення, млн. грн.", "Грошові кошти підприємств, млн. грн.", "Кредиторська заборгованість, млн. грн.";

"Грошові доходи населення, млн. грн." та "Оборотні активи підприємств, млн. грн.", "Грошові кошти підприємств, млн. грн.", "Дебіторська заборгованість, млн. грн.", "Кредиторська заборгованість, млн. грн.";

"Експорт товарів та послуг, млн. дол. США" та "Імпорт товарів та послуг, млн. дол. США";

"Оборотні активи підприємств, млн. грн." та "Грошові кошти підприємств, млн. грн.", "Дебіторська заборгованість, млн. грн.", "Кредиторська заборгованість, млн. грн.";

"Грошові кошти підприємств, млн. грн." та "Дебіторська заборгованість, млн. грн.", "Кредиторська заборгованість, млн. грн.";

"Дебіторська заборгованість, млн. грн." та "Кредиторська заборгованість, млн. грн.".

Отже, на основі діаграми циклічної причинності банкрутства підприємств та їх фінансово-економічних показників, а також макроекономічних показників України, ми встановили, що банкрутство підприємств є результатом дії факторів прямого (ендогенного) та опосередкованого (екзогенного) впливу, одночасно виступаючи причиною інших негативних соціально-економічних явищ. Економіко-математичне моделювання, здійснене на основі кореляційно-регресійного аналізу, підтвердило залежність кількості справ про банкрутство підприємств від таких показників, як чистий експорт товарів та послуг, розмір оборотних активів підприємств, загальна сума отриманих підприємствами збитків та особливості нормативно-правового регулювання в цій галузі, а також виявило вплив банкрутства підприємств.

3.3. Напрями удосконалення механізму запобігання банкрутству підприємств України

Для ефективного запобігання банкрутству підприємств в Україні необхідно вдосконалити їх організаційно-економічний механізм. У цьому контексті ключовим є розуміння суті терміну "організаційно-економічний механізм". Слово "механізм" широко вживається у різних наукових галузях, включаючи технічну сферу, де воно описує внутрішній устрій системи або сукупність станів та процесів. В економіці, науковці використовують термін "економічний механізм" для опису математичної моделі, що визначає інститути, за допомогою яких координується діяльність учасників економічних відносин.

Вітчизняні економісти, зокрема О. Маєвська та Й. Завадський, розглядають економічний механізм як сукупність елементів внутрішнього устрою системи на макроекономічному рівні. Маєвська визначає його як систему заходів та чинників, спрямованих на підвищення ефективності та задоволення потреб суспільства. Завадський вбачає "економічний механізм" як сукупність економічних стимулів та важелів, які включають державні економічні стимули та матеріальні стимули праці.

Отже, розуміння економічного механізму варіює в залежності від контексту, і важливо враховувати різні підходи до цього терміну.

Засновуючись на визначеннях економічного механізму, намічених вище, виявляється, що вони не враховують організаційних елементів системи, які є необхідними для її ефективного функціонування. Таким чином, погоджуючись із поглядом Ю. Осипова, що організаційно-економічний механізм включає "систему організації суспільного господарства, суспільну систему господарських суб'єктів з відповідними механізмами господарювання та властивими господарським суспільним інститутам, що регулюють діяльність господарських суб'єктів", ми розуміємо під організаційно-економічним механізмом запобігання банкрутству підприємств комплексну систему. Ця система складається з підсистем макро- та мікроекономічних рівнів, які включають конкретний набір елементів,

організаційних та економічних важелів, спрямованих на запобігання кризовому стану, відновлення платоспроможності підприємств або припинення їх функціонування в процедурах банкрутства.

Оскільки розв'язання проблеми неплатоспроможності та банкрутства підприємств визначає успішність функціонування економіки країни та має важливе значення для системи державного антикризового регулювання, і враховуючи її складність, ми вважаємо за доцільне використовувати системний підхід при удосконаленні організаційно-економічного механізму запобігання банкрутству підприємств. Системний підхід, на нашу думку, є універсальним інструментом, особливо при вивченні складних макроекономічних систем, таких як система державного антикризового регулювання банкрутства підприємств. Розробка такого механізму на основі системного підходу вимагає проведення ряду етапів дослідження, серед головних з яких, враховуючи предмет дослідження, визначені наступні: визначення загального переліку та найважливіших елементів системи; визначення основних причинно-наслідкових зв'язків між окремими елементами системи (системоутворюючими зв'язками), які забезпечують впорядкованість системи; формування кінцевої структури системи.

Відповідно до вказаних кроків формування механізму підсистеми запобігання банкрутству підприємств у системі державного антикризового регулювання, першим етапом є визначення переліку елементів системи. З нашого погляду, ці елементи включають наступні аспекти: мету і завдання; суб'єкти та об'єкти; функції; принципи (загальні та специфічні); методи впливу; критерії ефективності; методи аналізу; нормативно-правове забезпечення; моделі державного антикризового регулювання загалом та державного регулювання банкрутства зокрема.

Зазвичай, коли йдеться про державну політику у сфері попередження банкрутства підприємств, акцент робиться на судових процедурах відновлення платоспроможності боржника. Однак, на наш погляд, це обмежене розуміння процесу, оскільки передбачення банкрутства вимагає недопущення неплатоспроможності підприємств. Такий прогноз повинен здійснюватися на

рівні функціональної підсистеми антикризового державного регулювання банкрутства підприємств на макроекономічному рівні. Це може досягатися шляхом прямого та опосередкованого впливу на кризові процеси в економіці та створення сприятливого бізнес-середовища.

Основними загальними принципами державного регулювання банкрутства підприємств, що входить до складу державного антикризового регулювання, є наступні: цілеспрямованість; ефективність; системність; комплексність; наукова обґрунтованість; адекватність; пріоритетність.

Специфічні принципи державного антикризового регулювання, спрямованого на запобігання банкрутству підприємств в періоди фінансово-економічної нестабільності та кризи на рівні функціональної підсистеми макроекономічного рівня, включають:

1. Принцип підпорядкованості стратегічним цілям економічного розвитку: Гарантує, що державне регулювання банкрутства підприємств слугує загальним стратегічним цілям економічного розвитку, оскільки їх ефективне функціонування є ключовим для багатьох аспектів, таких як бюджетне наповнення та забезпечення робочих місць.
2. Принцип своєчасності прийняття антикризових заходів: Вимагає оперативного вжиття заходів у періоди фінансово-економічної нестабільності та кризи.
3. Принцип скоординованості: Передбачає узгодженість антикризових програм інститутів влади, таких як Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство фінансів України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державна регуляторна служба України, Міністерство юстиції України.

На рівні функціональної підсистеми мікроекономічного рівня виступають такі специфічні принципи: досудове оздоровлення боржника; можливості відновлення платоспроможності та продовження діяльності; дотримання пріоритетності та справедливе задоволення вимог кредиторів; впровадження та

реалізація процедур банкрутства під контролем державних органів; відкриття провадження у справі про банкрутство за умов дотримання законодавчо визначених підстав; збереження майна боржника в процесі судового розгляду.

У умовах кризи, зокрема спричиненої пандемією COVID-19, вирішення проблем неплатоспроможності підприємств визначається важливим дотриманням ключових принципів, як свідчить європейський досвід. Серед цих принципів найбільш суттєві наступні: стимулювання інвестицій, а не кредитування; цілеспрямована державна фінансова допомога.

Враховуючи ці принципи, інструменти для вирішення проблеми неплатоспроможності та запобігання банкрутству підприємств включають: стимулювання інвестицій через придбання цінних паперів неплатоспроможних компаній; створення механізму конвертації заборгованості в цінні папери під час досудової санації.

Значущим аспектом створення організаційно-економічного механізму запобігання банкрутству підприємств є визначення індикаторів для ідентифікації погіршення бізнес-середовища. Це враховує негативний вплив на підприємства та їхню платоспроможність в умовах фінансово-економічної нестабільності та кризи, спричиняючи неплатоспроможність та кризовий стан підприємств.

Підсумкове оцінювання ефективності державного регулювання економічної діяльності вказує на необхідність аналізу двох аспектів: динаміки бізнес-демографії та показників Проєкту "Ведення бізнесу". Цей комплексний підхід дозволяє оцінити вплив державного регулювання на підприємства малого та середнього бізнесу протягом їхнього життєвого циклу без врахування макроекономічних показників.

Щодо показників, що свідчать про погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств через кризові процеси в економіці, основними є макроекономічні показники, такі як ВВП та загальна сума збитків, відображаючи фінансові результати їхньої діяльності. Саме ці показники визнаються як найбільш важливі при аналізі макроекономічних показників, оскільки вони прямо

пов'язані з функціонуванням підприємств та визначають їхні фінансово-економічні умови.

Серед різноманітних методик діагностики глибини кризового стану та ймовірності банкрутства, які відрізняються в області спостереження, етапах аналізу, складності розрахунків та масштабах дослідження, автор вважає за доцільне використовувати дві основні групи методик у процедурах банкрутства: фінансово-економічний аналіз неплатоспроможності підприємства; моделі прогнозування банкрутства.

Такий підхід дозволяє забезпечити повнісю оцінку фінансово-економічного стану підприємства, враховуючи різноманітні аспекти його діяльності та визначати ймовірність банкрутства на основі об'єктивних показників.

Щодо запобігання та уникнення неплатоспроможності та банкрутства державних підприємств та підприємств, у яких частка державної власності перевищує 50 відсотків у статутному капіталі, вважаємо за важливе впровадження на рівні функціональної підсистеми мікроекономічного рівня, в рамках повноважень, покладених на Департамент публічної власності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, моніторингу фінансового стану для виявлення передчасних ознак кризового стану державних підприємств та підприємств, частка державної власності в яких перевищує 50 відсотків, на основі проведення експресдіагностики.

Отже, введений організаційно-економічний механізм для запобігання банкрутства підприємств в Україні на рівнях макро- та мікроекономічних функціональних підсистем державного регулювання банкрутства, який передбачає різноманітні моделі, цілі та завдання, принципи, методи та інструменти, а також суб'єктів та об'єктів державного антикризового регулювання економіки, сприятиме підвищенню ефективності державного регулювання банкрутства підприємств в Україні та уникненню масових випадків у періоди економічних криз, зокрема тієї, що виникла через пандемію COVID-19.

Висновки до розділу 3.

Вивчення досвіду державного регулювання банкрутства в інших країнах (США, Франція, Німеччина, Росія та Великобританія) свідчить про його орієнтацію на досягнення як макроекономічних, так і мікроекономічних цілей. В Україні, як показує аналіз, акцентується лише на мікроекономічних цілях. Також виявлено, що законодавство щодо регулювання банкрутства підприємств в іноземних країнах має більш широкі можливості щодо відновлення платоспроможності боржника та збереження його як бізнес-одиниці. У розглянутих зарубіжних країнах економічна сутність банкрутства визначається на основі критеріїв неоплатності та неплатоспроможності, в той час як в Україні враховується лише критерій неплатоспроможності, що не сприяє уникненню банкрутства підприємств. Запропоновано використовувати критерії неоплатності та неплатоспроможності як підставу для визнання підприємства банкрутом.

Визначення моделі державного регулювання банкрутства базується на аналізі нормативно-правового регулювання з урахуванням таких критеріїв, як: послідовність задоволення вимог кредиторів, наявність механізмів, спрямованих на забезпечення виживання бізнесу боржника та збереження робочих місць, незалежно від зміни власника, а також можливості боржника зберігати управління та проводити переговори з кредиторами під час процедур банкрутства. Аналіз світового розподілу країн за групами моделей державного регулювання банкрутства підкреслює присутність більшої кількості країн із прокредиторською моделлю. Виявлено тенденції до посилення продебіторського спрямування державного регулювання банкрутства в численних країнах ЄС. Зауважено, що деякі дослідники, які стверджували про більшу ефективність прокредиторської моделі, не мали належного підтвердження. Встановлено, що у прокредиторських моделях питома кількість підприємств, визнаних банкрутами, загалом є вищою, ніж у продебіторських. Зазначено, що в Україні у період 1992-2019 років функціонували прокредиторська та помірно продебіторська моделі, економічна ефективність яких була низькою за показниками: кількість справ, що перебувають

на судовому розгляді; відносна частка закінчених справ із затвердженням процедур санації; тривалість розгляду судових справ про банкрутство; повернення боргу для заставних кредиторів; вартість здійснення процедур банкрутства; обсяг майнових (грошових) вимог кредиторів. Обґрунтовано необхідність формування в Україні продебіторської моделі державного регулювання банкрутства з урахуванням постіндустріального економічного розвитку для збереження підприємства як бізнес-одиниці та подолання кризового стану економіки України, зокрема кризи, спричиненої пандемією COVID-19. На основі розробленої методики запобігання банкрутству підприємств на рівнях макро- та мікроекономіки покращено організаційно-економічний механізм запобігання банкрутству підприємств в Україні.

Визначено: модель державного антикризового втручання на рівні макроекономіки; модель державного регулювання процесів банкрутства на рівні мікроекономіки; макроекономічні та мікроекономічні цілі, а також їх відповідні завдання; основні принципи; методи та інструменти, що охоплюють макро-, інституційні, адміністративні, економічні, соціальні аспекти, а також елементи мікроекономічного рівня; суб'єкти та об'єкти державного антикризового регулювання економіки та регулювання банкрутства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі було проведено дослідження, спрямоване на науково-практичне вирішення завдання щодо удосконалення теоретико-методичних підходів та надання практичних рекомендацій для запобігання банкрутству підприємств у контексті системи державного антикризового регулювання економіки України.

Узагальнення теоретичних основ у сфері банкрутства підприємств призвело до необхідності розширення понятійного апарату через визначення етапів розвитку кризового стану підприємства, зокрема шляхом розрізнення понять "неплатоспроможність", "неспроможність" та "банкрутство" підприємства. Це ґрунтується на конкретних ознаках, таких як припинення платежів, наявність невиконаних зобов'язань, перевищення пасивів над активами та можливість відновлення платоспроможності. Також визначено "фактори впливу на фінансово-економічний стан", "передумови кризового стану" та "причини банкрутства" підприємства, диференціюючи їх для з'ясування специфічних та загальних причин банкрутства підприємств в Україні. Додатково визначено види банкрутства підприємств, такі як банкрутство власника та технічне банкрутство, що є важливими для ефективного запобігання за допомогою системи державного антикризового регулювання.

Висвітлено інститут банкрутства в Україні через призму його нормативно-правового забезпечення впродовж 1992–2000 років. Встановлено, що протягом цього періоду інститут банкрутства не відповідав своєму економічному призначенню, оскільки в основному використовувався для мінімізації податків та зміни власника. Досліджено, що за формальними ознаками інститут банкрутства в Україні був сформований, проте переважно використовувався як інструмент для задоволення вимог кредиторів через ліквідацію підприємств, що визначено особливостями функціонування економіки країни.

Оцінка ефективності превентивного державного регулювання банкрутства підприємств, ґрунтуючись на визначенні сприятливості бізнес-середовища через

аналіз показників міжнародних рейтингів, зосереджувалася на таких критеріях як "Кредитування", "Оподаткування" та "Міжнародна торгівля" з Індексу легкості ведення бізнесу, а також "Макроекономічна стабільність" та "Розвиненість фінансового ринку" з Індексу глобальної конкурентоспроможності, а також за показниками бізнес-демографії. Цей аналіз виявив, що ефективність запобігання банкрутству підприємств в Україні залишається на низькому рівні.

Розгляд заходів державного антикризового регулювання підтвердив, що ключовими для запобігання банкрутству є: зменшення податкового навантаження, забезпечення доступу до доступних кредитних ресурсів та соціальна підтримка населення. З метою ефективного впровадження антикризових заходів, спрямованих на уникнення банкрутства підприємств, був запропонований інструментарій моніторингу, що базується на використанні показника загальної суми збитків, як фінансового результату діяльності підприємств до оподаткування.

Проведений аналіз процесів банкрутства підприємств в Україні на мікроекономічному рівні підсистеми державного регулювання банкрутства дозволив визначити їхню низьку результативність. В оцінці моделей державного регулювання банкрутства за період 1999-2019 років виявлено їхню низьку економічну результативність. Це обґрунтувало необхідність впровадження в Україні дебіторської моделі державного регулювання банкрутства підприємств, яка враховуватиме важливість збереження підприємства як цілісної бізнес-одиниці в умовах постіндустріального економічного розвитку та кризового стану економіки, зокрема кризи, викликані пандемією COVID-19.

Визначені причинно-наслідкові зв'язки між банкрутством підприємств, їх фінансово-економічними показниками та макроекономічними показниками України підтвердили, що банкрутство підприємств є результатом впливу різних чинників, безпосереднього та опосередкованого, і водночас виступає вихідним фактором для інших негативних соціально-економічних явищ. Проведений консеквентний аналіз причинно-наслідкових зв'язків дозволив виконати економіко-математичне моделювання процесів банкрутства підприємств в

Україні. На основі цього була встановлена залежність кількості справ про банкрутство підприємств від таких показників, як чистий експорт товарів та послуг, розмір оборотних активів підприємств, загальна сума збитків, отриманих підприємствами, особливості нормативно-правового регулювання, а також вплив банкрутства підприємств на податкові надходження та ВВП.

Запропонований організаційно-економічний механізм запобігання банкрутству підприємств в Україні на рівнях макро- та мікроекономічних функціональних підсистем державного регулювання банкрутства передбачає диференціацію моделей, цілей, завдань, принципів, методів та інструментів, суб'єктів та об'єктів державного антикризового регулювання економіки. Це сприятиме підвищенню ефективності державного регулювання банкрутства підприємств в Україні та запобіжить масовому їх виникненню під час економічних криз, зокрема кризи, спричиненої пандемією COVID-19.